

De Beperkte Reikwijdte van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

SOMO Paper | Januari 2009

Financiële instellingen verkeren momenteel in zwaar weer. De afgelopen maanden is gebleken dat banken jarenlang onverantwoorde financiële risico's hebben genomen. Niet alleen met verstrekking negatieve gevolgen voor de banken zelf, maar ook voor de wereldwijde economie en daarmee voor miljoenen mensen in ontwikkelde en ontwikkelingslanden. Maar naast financiële risico's hebben banken ook te maken met de milieu-, sociaaleconomische en politieke risico's van hun bedrijfsvoering. Al jaren wordt er vanuit maatschappelijke organisaties hiervoor aandacht gevraagd. Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) heeft binnen de financiële sector in Nederland inmiddels een volwaardige plaats ingenomen waarbij omvangrijke MVO-verslagen en duurzame beleggingsproducten gemeengoed zijn. Uit onderzoek van SOMO naar het beleggingsbeleid van Nederlandse banken blijkt echter dat de reikwijdte van het MVO-beleid ernstige beperkingen kent. Met name voor de grote banken geldt dat het duurzaamheidsbeleid over het algemeen alleen maar van toepassing is op een heel klein deel van het totaal belegde vermogen. Ook de transparantie over het gevoerde beleid schiet daarbij tekort: hoewel consumenten bij alle banken kunnen kiezen voor duurzame beleggingsproducten, is het vaak lastig te controleren of en in welke mate banken MVO-beleid toepassen op beleggingen.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Onderzoek van SOMO in 2007 naar duurzaamheidsbeleid en bijbehorende presentaties in de financiële sector,¹ zorgde voor aandacht voor één specifiek aspect van de dienstverlening van Nederlandse banken; het vermogensbeheer en de bijbehorende duurzaamheidscriteria die banken hanteren. Een voorbeeld. Ondanks een uitvoerig MVO-beleid voor beleggen en investeren in wapens, bleek in 2007 dat ING aandelen bezat in producenten van cluster-munitie. Geconfronteerd met deze contradictie tussen beleid en praktijk, reageerde ING met de mededeling dat dit geen aandelen waren die de bank in eigen beheer had, maar in beheer voor klanten. Dit antwoord riep een aantal fundamentele vragen op. Waarom maakt een bank onderscheid tussen het eigen vermogen van de bank en het vermogen van klanten bij het toepassen van MVO-beleid? Hoe kunnen consumenten zien wat de reikwijdte is van het duurzaamheidsbeleid van banken en in welke bedrijven hun bank belegt en investeert? Voor welke beleggingen zijn duurzaamheidscriteria opgesteld en voor welke niet?

Deze en andere vragen staan centraal in deze publicatie waarin MVO-beleid van banken ten aanzien van vermogensbeheer onder de loep wordt genomen. Het onderzoek richt zich allereerst op de vijf grootste retailbanken van

Nederland en de bijbehorende multinationals: ING Groep, Rabobank Groep, ABN AMRO, Fortis Nederland en SNS REAAL.² Ter vergelijking zijn ook twee Nederlandse banken die zich specifiek als duurzame bank profileren in het onderzoek opgenomen. Dit zijn de Triodos Bank en de ASN Bank. Vergeet bij het interpreteren van de onderstaande financiële gegevens niet dat ASN Bank onderdeel is van SNS REAAL en er dus sprake is van een zekere overlap. ASN Bank heeft wel eigen duurzaamheidsbeleid.

De bevindingen in dit paper zijn gebaseerd op informatie die is gepubliceerd op de websites van de onderzochte banken en in hun financiële jaarrapporten en maatschappelijke verslagen. Om te zorgen voor juiste en volledige informatie, heeft SOMO de zeven banken die in deze publicatie centraal staan, gevraagd gegevens aan te leveren door middel van een vragenlijst. Daarnaast is een voorlopige versie van dit paper opgestuurd aan de banken om hen de gelegenheid te geven eventuele feitelijke onjuistheden te corrigeren. Alle onderzochte banken hebben op deze wijze medewerking verleend aan dit onderzoek.

Vermogensbeheer

Om het MVO-beleid van banken ten aanzien van beleggingen te kunnen analyseren is het noodzakelijk te weten op welke terreinen banken actief zijn. Banken bieden hun klanten een scala aan beleggingsproducten, maar beleggen ook vermogen voor eigen rekening. De verschillende vormen van vermogensbeheer zijn:

- **Beleggingen voor rekening en risico van de bank**
Vermogensbeheer voor eigen rekening betreft het beheren van de beleggingen in aandelen, obligaties, en andere waardepapieren (*securities*) die de bank voor eigen rekening uitvoert. De inkomsten en verliezen die voortvloeien uit die beleggingen komen direct toe aan de bank; de risico's van deze beleggingen liggen immers ook bij hen. Omdat de bank juridisch eigenaar is van deze beleggingen bepaalt de bank zelf waar het geld in wordt belegd.
- **Beleggingen voor rekening en risico van derden**
In het geval van beleggingen voor rekening en risico van derden beheert de bank het vermogen, maar ligt de verantwoordelijkheid bij de klant. De klant bepaalt in principe zelf waar het geld in wordt belegd en is dan ook juridisch eigenaar van de beleggingen. De vormen van beleggingen voor rekening en risico van derden zijn:
  - **Individueel vermogensbeheer**
Bij individueel vermogensbeheer wordt door een particuliere belegger een vermogen aan een bank toevertrouwd om voor hem te beleggen. De klant kiest zelf waar het geld in wordt belegd of stelt in overleg met een professionele vermogensbeheerder een beleggingsportefeuille samen. Er worden afspraken gemaakt over de wijze waarop het beheer plaatsvindt en welke vrijheid de beheerder heeft bij zijn aan- en verkoopbeslissingen.

Dienstverlening van banken

Vrijwel iedere consument in Nederland maakt gebruik van de diverse diensten die banken aanbieden.

Men spaart voor de vakantie, belegt in een beleggingsfonds, leent geld voor de aanschaf van een nieuwe auto of vraagt een hypotheek aan voor een huis. De diensten van banken zijn grofweg als volgt onder te verdelen:

- *Retail banking* betreft de diensten die banken aanbieden aan particulieren en kleine bedrijven, zoals spaar- en lopende rekeningen, hypotheek, persoonlijke leningen, creditcards etc.
- Middels *kredietverstrekking* lenen banken aan ondernemingen, overheden, en andere instellingen, maar ook aan andere banken.
- *Projectfinanciering* is de financiering door banken van specifieke lange termijn-projecten van ondernemingen of overheden, zoals de ontwikkeling van een nieuwe kopermijn of de constructie van een spoorweg of stuwdam.
- De *investeringstak* van een bank of een *zakenbank* adviseert en assisteert bedrijven en overheden bij het uitgeven van aandelen of obligaties en bij fusies en overnames.
- *Vermogensbeheer* betekent het beheren, op individuele basis of in collectieve fondsen, van vermogens. Bijvoorbeeld door beleggingen in aandelen en obligaties. De bank doet dit voor haar eigen vermogen, maar ook voor het vermogen van derden.

Een voorbeeld van beleggingen voor rekening en risico van de bank

Als klanten geld bij een bank op een spaarrekening zetten, ontvangen zij hiervoor een vergoeding in de vorm van rente. De bank bepaalt een rentepercentage en de klanten hebben recht op deze rente, onafhankelijk van hoe het spaargeld door de bank wordt beheerd. De bank kan dit geld uitlenen, als reserves aanhouden of beleggen, naar eigen keuze en zonder inspraak van de klanten. Een deel van het spaargeld dat banken ontvangen van klanten wordt dus belegd. De winsten en verliezen op deze beleggingen komen voor rekening van de bank. Of de beleggingen nu winst of verlies opleveren, de klant komt het bedrag toe dat hij of zij op de spaarrekening heeft gestort plus de afgesproken rente.

■ Collectief vermogensbeheer

Beleggingsfondsen:

De meeste particuliere beleggers investeren hun geld in beleggingsfondsen die banken aanbieden. Deze fondsen kunnen bestaan uit aandelen, obligaties, investeringen in vastgoed, beleggingen in grondstoffen en allerlei andere soorten beleggingen of een mix hiervan. Deze manier van beleggen maakt het mogelijk om met een betrekkelijk klein vermogen een grote spreiding van risico's te creëren doordat men als het ware een stukje van een grotere beleggingsportefeuille koopt.

Institutionele beleggingen:

Naast particulieren en banken wordt er ook belegd door institutionele beleggers zoals verzekeringsmaatschappijen of pensioenfondsen. Pensioenfondsen beleggen bijvoorbeeld vermogen dat wordt ingebracht door deelnemers aan het pensioenfonds. De beleggingen zijn gekoppeld aan polissen waarvan de uitkeringen voor een groot deel afhankelijk zijn van de resultaten van de betreffende beleggingen. Uit deze beleggingen worden immers de pensioenen betaald. De deelnemers ofwel polishouders hebben geen (individuele) invloed op de wijze waarop dat vermogen beheerd wordt.

MVO-initiatieven in de financiële sector

Op het gebied van MVO zijn er een aantal richtlijnen opgesteld die een kader creëren voor de strategie, het beleid en de ondernemingspraktijken van bedrijven die de richtlijn onderschrijven. De meeste van deze initiatieven zijn sectoroverstijgend. Een voorbeeld is de Global Compact, een initiatief van de Verenigde Naties dat bedrijven vraagt tien principes in acht te nemen op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden,

milieu en corruptie. Deze principes zijn van toepassing op alle bedrijfsactiviteiten wereldwijd. Aan dit initiatief nemen inmiddels meer dan 4700 bedrijven in 120 landen deel, waaronder een groot aantal financiële instellingen.³ Er bestaan bovendien sectorspecifieke richtlijnen, bijvoorbeeld de Equator Principles, die specifiek zijn gericht op financiële instellingen. Deze sociale en milieubeginselen hebben betrekking op projectfinanciering door banken voor bedragen van € 10 miljoen of meer. De Equator Principles gelden dus alleen voor de projectfinanciering door banken en niet voor beleggingen.

Specifiek voor vermogensbeheer heeft de Verenigde Naties in 2006 de Principles of Responsible Investment (PRI) opgesteld. Dit zijn beginselen die een kader bieden voor de beleggingsanalyse en besluitvormingsprocessen van beleggers ten aanzien van zogenaamde ESG-aspecten: *Environmental* (milieu), *Social* (maatschappelijke) en *Governance* (goed ondernemingsbestuur) aspecten. Inmiddels hebben wereldwijd meer dan 430 instellingen de UNPRI ondertekend.⁴ De aangesloten instellingen committeren zich aan de volgende zes PRI-beginselen:⁵

- Ze laten de ESG-aspecten meewegen in hun beleggingsanalyse en besluitvormingsprocessen.
- Ze treden op als actief aandeelhouder en betrekken ESG-onderwerpen in hun ondernemingsbeleid en in hun ondernemingspraktijken.
- Ze vragen de entiteiten waarin zij beleggen om op gepaste wijze te rapporteren over ESG-onderwerpen.
- Ze bevorderen de acceptatie en implementatie van de PRI-principes in de beleggingssector.
- Ze werken samen om zo de PRI-principes effectiever in te kunnen voeren.
- Ze doen verslag van hun activiteiten en de voortgang die zij boeken met de invoering van de PRI-principes.

Er bestaan nog meer collectieve initiatieven en samenwerkingsverbanden op het gebied van MVO. Deze publicatie beperkt zich tot de UN Global Compact, Equator Principles en UNPRI omdat deze tot de meest toonaangevende richtlijnen behoren voor MVO in het algemeen, MVO in de financiële sector en MVO op het gebied van vermogensbeheer.

Het MVO-beleid van de banken zelf

Naast deze externe richtlijnen hebben banken over het algemeen ook bankspecifieke MVO uitgangspunten en richtlijnen opgesteld. Hierin vertalen banken onder andere hun deelname aan collectieve initiatieven concreet naar hun eigen bedrijfsvoering en geven hun eigen visie en bedrijfsstrategie op milieu, mens en maatschappij. Dit beleid dient als uitgangspunt voor alle bedrijfsactiviteiten, ook voor het vermogensbeheer van de bank. Het toetsen van beleggingen aan het MVO-beleid van de bank kan op verschillende manieren plaatsvinden:⁶

▣ Gebaseerd op negatieve uitsluitingscriteria

Hier worden criteria gebruikt die gericht zijn op het volledig uitsluiten van beleggingen in bepaalde sectoren of bedrijfspraktijken die de totstandkoming van een duurzame samenleving belemmeren. Ieder fonds geeft haar eigen uitwerking aan uitsluitingscriteria. Voorbeelden zijn uitsluiting van de wapenindustrie of de productie van verslavende middelen.

▣ Gebaseerd op positieve toelatingscriteria

Hier worden beleggingen geconcentreerd in bedrijven die op een bepaald terrein een maatschappelijke meerwaarde leveren en voorop lopen met het implementeren van duurzaamheid in de bedrijfsvoering. Voorbeelden zijn bedrijven en/of industrieën die zich exclusief richten op duurzame energiebronnen of bedrijven die alleen handelen in gecertificeerde verantwoorde producten.

▣ Gebaseerd op zowel positieve als negatieve criteria

Schadelijke sectoren of bedrijven worden uitgesloten en de resterende bedrijven worden geselecteerd aan de hand van absolute of relatieve prestaties. De absolute methode is gericht op het selecteren van koplopers, waarbij individuele bedrijven aan de gestelde voorwaarden moeten voldoen ongeacht de sector waartoe een bedrijf behoort. Bij de relatieve of best-in-class methode worden van elke sector de best presterende bedrijven geselecteerd.

▣ Gebaseerd op engagement

Het aangaan van een actieve dialoog met het management van ondernemingen om hen te stimuleren hun MVO-prestaties te verbeteren. Er wordt vaak een bepaalde termijn gehanteerd waarbinnen resultaten zichtbaar moeten zijn. Indien een onderneming geen verbeteringen aanbrengt, wordt de onderneming uitgesloten. Specifiek wat betreft het beheer van aandelen kan engagement ook ingezet worden door gebruik te maken van spreek- en stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen.

Banken bieden hun klanten vaak de mogelijkheid hun beleggingsportefeuille te laten screenen op duurzame criteria, zelf een duurzame portefeuille samen te stellen of te beleggen in duurzame beleggingsfondsen. De overheid stimuleert bepaalde maatschappelijke beleggingen door particuliere beleggers fiscale voordelen te bieden bij beleggingen in door de overheid goedgekeurde groene, sociaal-ethische of culturele fondsen.⁷ Naast deze door de overheid als duurzaam bestempelde fondsen bieden banken een groot aantal door hen zelf samengestelde duurzame fondsen zonder fiscale voordelen, bijvoorbeeld duurzame themafondsen. Een themafonds is een fonds dat belegt in bedrijven die werkzaam zijn binnen een bepaald aandachtsgebied. Een voorbeeld is een klimaatfonds dat belegt in bedrijven die schone energie opwekken. Er zijn ook themafondsen waarbij duurzaamheidscriteria geen rol spelen, zoals een Aziëfonds of een biotechnologiefonds. De voorwaarden waaraan duurzame beleggingsfondsen voldoen, welke (uitsluitings)criteria er worden gehanteerd en de mate van transparantie verschilt uiteraard van bank tot bank.⁸ Duurzame banken spreken niet van duurzame themafondsen, elk fonds van deze banken moet aan bepaalde criteria voldoen wat betreft duurzaamheid.

Duurzame beleggingen in beleggingsfondsen veroverden de afgelopen jaren marktaandeel. Tot de jaren negentig vormden duurzame beleggingen minder dan 0,1% van de totale beleggingen in Nederland. In 2007 nam het marktaandeel toe tot 3,2%.⁹ Hieruit blijkt dat de omvang van dergelijke beleggingen nog altijd zeer beperkt is.

Mede door de Zembla-documentaire 'Het Clusterbomgevoel' nam de interesse bij pensioenfondsen voor duurzame beleggingen in 2007 toe. Momenteel wordt 435 miljard euro, of 40% van het beheerde vermogen, gescreend op één of meer uitsluitingscriteria. Dat is een fors percentage, waarbij echter wel opgemerkt moet worden dat 366 van de 435 miljard euro aan beleggingen waarbij duurzaamheid een rol speelt, slechts aan één uitsluiting onderhevig is. Dit betreft in de meeste gevallen de uitsluiting van fabrikanten van bepaalde soorten wapens. De overige 69 miljard euro wordt dus geïnvesteerd met in acht neming van twee of meer uitsluitingen op

Tabel 1: Vermogensbeheer in cijfers voor 2007¹¹

	ABN AMRO ¹²	ING Groep	Fortis Bank NL	Rabobank Groep	SNS REAAL	ASN Bank ¹³	Triodos Bank
Balanstotaal (EUR mld.)	1.025	1.313	272	570	103	3,77	3,3
Totaal beheerde vermogen (€ mld.)	199 ¹⁴	637	60	301	18,9	5,02	1,4
% voor rekening van de bank	0	28	49	23	67	75	nvt ¹⁵
% voor rekening van derden	100	72	51	77	33	25	100
% verantwoorde beleggingen	0,5	0,4	1,2	4,7	28,0	100	100

Tabel 2: MVO richtlijnen

	ABN AMRO	ING Groep	Fortis Bank NL	Rabobank Groep	SNS REAAL	ASN Bank ¹³	Triodos Bank
UN Global Compact	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×
Equator Principles	✓	✓	✓	✓	×	×	×
UNPRI	✓ ¹⁶	✓	✓ ¹⁷	✓ ¹⁸	✓ ¹⁹	×	✓ ²⁰

Legenda: ✓ = ja | × = nee

grond van duurzaamheid. Behalve naar bepaalde soorten wapens wordt hierbij vaak gekeken naar milieuaspecten.¹⁰

De reikwijdte van het MVO-beleid

Uit tabel 1 blijkt dat vermogensbeheer een belangrijk onderdeel vormt van het totale dienstenpakket van banken. Tevens wordt duidelijk dat maar een klein deel van het beheerde vermogen van de grootste retailbanken bestaat uit verantwoorde beleggingen. Overigens betekent dit niet dat de overige beleggingen niet aan duurzaamheidscriteria moeten voldoen.

Voor het merendeel van de onderzochte banken bestaat het grootste deel van het beheerde vermogen uit vermogen dat wordt beheerd voor rekening van klanten. Alleen voor SNS REAAL en de ASN Bank is het vermogen dat wordt beheerd voor eigen rekening groter. Duurzame beleggingen maken voor de vijf grootste retailbanken slechts een klein deel uit van de totale beleggingen. Voor de ASN Bank en de Triodos Bank geldt dat 100% van het beheerde vermogen, naar eigen zeggen, verantwoord wordt belegd.

Met uitzondering van SNS REAAL, die de Equator Principles niet onderschrijft omdat de bank geen zakelijke kredieten verstrekt die in aanmerking komen voor de toepassing van de Equator Principles, hebben de grootste retailbanken van Nederland de in deze publicatie belichte richtlijnen op het gebied van MVO ondertekend (tabel 2).²¹ Triodos Bank en

ASN Bank geven aan dat de principes waarop deze internationale richtlijnen zijn gestoeld verankerd zijn in de organisatie, maar dat zij er voor kiezen de richtlijnen niet te ondertekenen indien het interne beleid dat deze banken hebben opgesteld verderstrekender is dan de criteria van de richtlijnen.

Het is opmerkelijk dat de banken die zich profileren als duurzaam weinig of geen richtlijnen hebben ondertekend terwijl er wel op alle gebieden duurzaamheidsbeleid is ontwikkeld en omgekeerd: de grote retailbanken zijn ijverig in het onderschrijven van de belangrijkste internationale MVO-initiatieven, maar zijn een stuk terughoudender in het ontwikkelen van concreet beleid op bedrijfsniveau.

Tabel 3 geeft weer of de onderzochte banken duurzaamheidsbeleid hebben opgesteld op een bepaald aantal onderwerpen. Waar een aantal van de besproken onderwerpen zoals mensenrechten en clusterbommen voor de hand liggen, moet niet worden vergeten dat ook in de visserij of de landbouw onduurzame praktijken, zoals overbevissing en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, aan de orde van de dag zijn. Daarnaast geeft de tabel aan wat de reikwijdte is van dit beleid. De kwaliteit en de inhoud van het interne MVO-beleid per bank verschilt sterk naar mate van concreetheid en de aan- of juist afwezigheid van heldere criteria en verifieerbare doelen.

Tabel 3: Intern MVO beleid²²

	ABN AMRO ²³	ING Groep	Fortis Bank NL ²⁴	Rabobank Groep	SNS REAAL	ASN Bank	Triodos Bank ²⁵
1. Heeft de bank een intern beleid t.a.v. dit onderwerp?							
Mensenrechten	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Arbeidsrechten	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Inheemse volken	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Biodiversiteit	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓
Klimaatverandering	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Chemicaliën	×	✓	×	✓	✓	✓	✓
Wapens	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dammen	✓	×	×	×	×	✓ ²⁶	✓
Visserij	×	×	×	✓	×	✓ ²⁷	✓
Bosbouw	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Mijnbouw	✓	✓	×	×	✓	✓	✓
Olie en gas	✓	✓	×	×	✓	✓ ²⁸	✓
Landbouw	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓
Anders	✓ ²⁹	✓ ³⁰	✓ ³¹	×	✓ ³³	✓ ³⁴	✓ ³⁵
2. Bevat dit beleid uitsluitingscriteria voor beleggingen t.a.v. dit onderwerp?							
Mensenrechten	×	×	×	×	✓	✓	–
Arbeidsrechten	×	×	×	×	✓	✓	–
Inheemse volken	×	×	×	×	✓	✓	–
Biodiversiteit	×	×	×	×	×	✓	–
Klimaatverandering	×	×	×	×	✓	✓	–
Chemicaliën	×	×	×	×	✓	✓	–
Wapens	✓	✓	✓	✓	✓	✓	–
Dammen	×	×	×	×	×	✓ ³⁶	–
Visserij	×	×	×	×	×	✓ ³⁷	–
Bosbouw	×	×	×	×	✓	✓	–
Mijnbouw	×	×	×	×	✓	✓	–
Olie en gas	×	×	×	×	✓	✓ ³⁸	–
Landbouw	×	×	×	×	×	✓	–
Anders	×	×	×	×	✓ ⁴⁰	✓ ⁴¹	–
3. Zijn de uitsluitingscriteria t.a.v. dit onderwerp ook van toepassing op beleggingen voor rekening van derden?							
Mensenrechten	×	×	×	×	✓	✓	✓
Arbeidsrechten	×	×	×	×	✓	✓	✓
Inheemse volken	×	×	×	×	✓	✓	✓
Biodiversiteit	×	×	×	×	×	✓	✓
Klimaatverandering	×	×	×	×	✓	✓	✓
Chemicaliën	×	×	×	×	✓	✓	✓
Wapens	×	×	×	×	✓	✓	✓
Dammen	×	×	×	×	×	✓ ⁴²	✓
Visserij	×	×	×	×	×	✓ ⁴³	✓
Bosbouw	×	×	×	×	✓	✓	✓
Mijnbouw	×	×	×	×	✓	✓	✓
Olie en gas	×	×	×	×	✓	✓ ⁴⁴	✓
Landbouw	×	×	×	×	×	✓	✓
Anders	×	×	×	×	✓ ⁴⁶	✓ ⁴⁷	✓ ⁴⁸

Legenda: ✓ = ja | X = nee | – = niet van toepassing

Het eerste onderdeel (1) van deze tabel geeft de reikwijdte van het interne MVO-beleid van de onderzochte banken aan. Alle banken hebben een uitgebreid MVO-beleid met aandacht voor verschillende onderwerpen waaronder mensenrechten, arbeidsrechten en wapens.

Echter, de vraag of dit MVO-beleid van toepassing is op het vermogensbeheer van de banken laat een heel ander beeld zien (Tabel 3, onderdeel 2). Het beleid van ABN AMRO, ING Groep, Fortis Bank Nederland en Rabobank Groep is nauwelijks van toepassing op het vermogensbeheer dat zij uitvoeren. Alleen het beleid ten aanzien van wapens is ook van toepassing op de beleggingen die de bank doet. Voor de duidelijkheid: deze criteria hebben doorgaans geen betrekking op wapenhandel in het algemeen, maar houden meestal in dat de bank geen beleggingen voor *eigen rekening* doet in bedrijven in de wapenindustrie die zich direct bezighouden met *controversiële* wapens. De grootste Nederlandse retailbanken screenen hun beleggingen voor eigen rekening dus op één uitsluitingscriterium. Het geldt dat de vier grootste retailbanken banken voor derden beleggen (tabel 3 onderdeel 3), wordt helemaal niet getoetst op duurzaamheidscriteria en kan door de klant naar eigen inzicht worden belegd, ongeacht de visie die de bank er op na houdt.

Het MVO-beleid dat SNS REAAL, ASN Bank en Triodos Bank hebben opgesteld heeft een aanzienlijk bredere toepasbaarheid. Het is van toepassing op vrijwel alle bedrijfsactiviteiten die het bedrijf uitvoert, ongeacht of het gaat om projectfinanciering, kredietverlening of vermogensbeheer. Ook het geld dat wordt belegd voor rekening en risico van klanten wordt getoetst aan de hand van de uitsluitingscriteria die in het beleid zijn opgenomen. Hierbij is het van belang dat in sommige gevallen de criteria van deze banken zo streng zijn dat gehele sectoren niet voor financiering in aanmerking komen.

De beweegredenen van banken

Het MVO Platform definieert MVO als 'een resultaatgericht proces waarbij een bedrijf over de gehele keten van zijn activiteiten verantwoordelijkheid neemt over de effecten van deze activiteiten op sociaal, ecologisch en economisch gebied, daarover verantwoording aflegt en de dialoog aangaat met belanghebbenden.'⁴⁹ De Sociaal Economische Raad ziet MVO als een onderdeel van alle processen van een bedrijf, verankerd in de kernactiviteiten.⁵⁰

Voor alle onderzochte banken is vermogensbeheer een kernactiviteit van het totale dienstenaanbod. Echter, ABN AMRO, ING Groep, Fortis Bank Nederland en de Rabobank Groep hebben hun algemene MVO-beleid en

Onduurzame beleggingen: PetroChina

Het Chinese staatsbedrijf CNPC is één van de belangrijkste spelers in de olie-industrie in Sudan en is daarmee bovendien een zeer belangrijke financier van de Sudanese overheid. In Sudan, waar al vele jaren een hevige oorlog woedt, vielen de afgelopen jaren honderdduizenden doden, terwijl miljoenen mensen op de vlucht sloegen.

Voor de Sudanese regering, die medeverantwoordelijk wordt gehouden voor de huidige humanitaire crisis, vormt olie de belangrijkste inkomstenbron en is goed voor 90 procent van de exportinkomsten. Een groot deel daarvan wordt vervolgens aan wapens besteed.⁵¹

Petrochina is de beursgenoteerde dochter van CNPC en één van de duurste bedrijven met aandelen in handen van beleggers over de hele wereld. Volgens pensioenfonds PGGM, die begin 2008 besloot alle aandelen PetroChina te verkopen, is de scheiding tussen CNPC en PetroChina kunstmatig opgezet om het voor investeerders mogelijk te maken te investeren in de activiteiten die CNPC wereldwijd onderneemt, zonder dat zij hierdoor zichtbaar betrokken raken bij mensenrechtenschendingen.⁵²

In het voorjaar van 2007 hadden vermogensbeheerders van ING, Fortis en ABN AMRO gezamenlijk bijna 300 miljoen euro aan aandelen PetroChina.⁵³ Het is onduidelijk of de banken deze aandelen in eigen beheer hebben of slechts beheren voor derden. Hiermee is het voor consumenten onmogelijk om na te gaan of hun bank betrokken is bij mensenrechtenschendingen in Sudan.

bijbehorende criteria niet volledig vertaald in hun vermogensbeheer. Voor de wapenindustrie hebben deze banken wel criteria opgesteld waardoor beleggingen die zij voor eigen rekening en risico doen in deze sector aan strenge voorwaarden moeten voldoen of zelfs helemaal niet mogelijk zijn. Voor andere onderwerpen waar deze banken wel een algemeen MVO-beleid voor hebben opgesteld, zoals mensenrechten of mijnbouw, is dit beleid echter niet vertaald in uitsluitingscriteria waarop beleggingen worden getoetst.

De Eerlijke Bankwijzer

Op 22 januari 2009 lanceren een viertal maatschappelijke organisaties (Amnesty International - Nederland, Milieudefensie, FNV Mondiaal en Oxfam Novib) de 'Eerlijke Bankwijzer', een online database met inzichtelijke informatie over het MVO beleid en praktijk van de belangrijkste Nederlandse banken. Binnen dit initiatief wordt het beleid van de banken gedurende een langere periode getoetst met behulp van praktijkstudies. Kunnen de banken hun MVO beleid ook echt vertalen in maatschappelijk verantwoorde dienstverlening? De database biedt een instrument aan consumenten waarmee ze hun eigen bank kunnen beoordelen en vergelijken met andere banken op een groot aantal verschillende MVO indicatoren zowel op het gebied van milieu als qua sociale onderwerpen. De Eerlijke Bankwijzer is niet bedoeld als instrument tégen banken, maar vóór een duurzamer beleid. Deze gedachte komt onder meer tot uiting in het feit dat de opgenomen Nederlandse banken nauw zijn betrokken bij het onderzoek ten behoeve van de database. Zie voor meer informatie: www.EerlijkeBankwijzer.nl

EerlijkeBankwijzer®

Een voorbeeld van de manier waarop het mensenrechtenbeleid vertaald zou kunnen worden in uitsluitingscriteria voor het vermogensbeheer, is het uitsluiten van beleggingen in bedrijven die actief zijn in de olie-industrie in Sudan. Een land waar de regering, met behulp van geld afkomstig uit olieopbrengsten, medeverantwoordelijk is voor ernstige mensenrechtenschendingen (zie kader).

Door het opstellen van uitsluitingscriteria kunnen banken garanderen dat zij zich, via hun beleggingen, niet inlaten met zaken die zij in hun algemene MVO-beleid als controversieel hebben aangeduid. Dit vergroot de geloofwaardigheid van de maatschappelijke visie van de bank, en waarborgt een consistente implementatie van het gevoerde beleid. Bij zaken die de bank als gevoelig maar niet direct controversieel aanduidt, kan de bank haar klanten via engagement daarop aanspreken en aangeven dat zij binnen een bepaalde termijn een oplossing verwachten. Deze methode wordt door verschillende van de onderzochte banken toegepast. ASN Bank, Triodos Bank en SNS REAAL hebben, naast het toepassen van engagement, ook een aantal fundamentele uitgangspunten aangenomen die beleggingen uitsluiten die in strijd zijn met hun beleid.⁵⁴

Alle onderzochte banken bieden hun klanten de mogelijkheid duurzaam te beleggen. Zo kunnen klanten hun beleggingsportefeuille screenen op duurzame criteria, zelf een duurzame portefeuille samenstellen of beleggen in duurzame beleggingsfondsen. Echter, er worden door de onderzochte banken, met uitzondering van SNS REAAL, ASN Bank en Triodos Bank, geen maatschappelijke eisen gesteld aan de beleggingskeuzes van hun klanten. Bankieren nemen vaak als uitgangspunt dat hun klanten de vrijheid hebben om naar eigen inzicht te beleggen. Het is immers de klant die een keuze maakt, daarvoor geld inlegt, en uiteindelijk ook de risico's van zijn belegging draagt.

Dit is een helder uitgangspunt, waarvan de impact op een consistente implementatie van het MVO-beleid van de bank echter niet altijd even helder is. ASN Bank, SNS REAAL en Triodos Bank kiezen er daarom voor hun MVO-beleid ook toe te passen op het vermogensbeheer dat zij in opdracht van hun klanten uitvoeren. Dit betekent dat ook klanten die via deze banken willen beleggen de opgestelde uitsluitingscriteria in acht moeten nemen.

Piet Sprengers, Hoofd Duurzaamheid van de ASN Bank legt het als volgt uit: *'Wanneer voor derden lichtere criteria worden gebruikt zou het duurzaamheidsbeleid voor haar andere investeringen ongeloofwaardig zijn, omdat we er dan ogenschijnlijk toch niet zoveel waarde aan zouden hechten.'*⁵⁵

Conclusie en aanbevelingen

De Nederlandse overheid is terughoudend met het reguleren van MVO-prestaties van banken en andere bedrijven en stelt veel vertrouwen in het zelfregulerende vermogen van de markt. Dit roept de vraag op of consumenten en maatschappelijke organisaties wel in staat zijn om te controleren of banken de doelstellingen, opgenomen in hun duurzaamheidsverslagen, ook werkelijk (kunnen) realiseren. Integriteit en transparantie zijn van groot belang om het duurzaamheidsbeleid en de praktijk van banken te kunnen beoordelen. Uit de bovenstaande bevindingen blijkt dat het er binnen de financiële sector al veel MVO-beleid is ontwikkeld. Maar helaas is dit beleid bij de grote retailbanken slechts van toepassing op een zeer beperkt deel van het belegde vermogen. Bovendien is het voor de consument die haar of zijn keuze voor een bepaalde bank wil baseren op MVO-beleid en prestaties moeilijk om na te gaan wat de exacte reikwijdte is van dit beleid. Het consequent naleven van opgestelde MVO-principes en -uitgangspunten zijn onderdeel van de bouwstenen die

een hernieuwd vertrouwen in de financiële sector kan bevorderen. Een integraal MVO beleid en hoge eisen ten aanzien van transparantie zijn niet alleen van belang voor stabiliteit van de financiële sector, maar ook van de rest van de wereld. Hieronder geven wij een aantal aanbevelingen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen in de bancaire sector.

Consistentie en transparantie:

- ▣ Banken dienen een MVO-beleid op te stellen dat van toepassing is op al hun activiteiten, inclusief het vermogensbeheer. Maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt dan gekenmerkt door de verankering ervan in alle processen en activiteiten van een onderneming. Een goed MVO-beleid is ontwikkeld voor de onderneming als geheel, en vertaalbaar naar alle bedrijfsonderdelen.
- ▣ Binnen het vermogensbeheer dienen banken ten aanzien van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid geen onderscheid te maken tussen beleggingen voor eigen rekening en risico en beleggingen voor derden. Het opstellen van duurzaamheidscriteria die worden nageleefd als beleggingen voor eigen rekening en risico, maar niet in acht worden genomen bij beleggingen die voor derden worden uitgevoerd, creëert een 'schizofrene' situatie die de geloofwaardigheid van het MVO-beleid in gevaar brengt.
- ▣ De reikwijdte van MVO-beleid is voor consumenten nu niet duidelijk. Banken dienen duidelijk aan te geven of het MVO-beleid van toepassing is op vermogensbeheer. En als dat het geval is of de MVO-criteria alleen gelden voor beleggingen voor eigen rekening of ook voor beleggingen van derden. Alleen dan is het voor klanten mogelijk in te zien of en op welke wijze banken hun beleid nakomen.

Eindnoten

- 1 Onderzoek uitgevoerd in 2007 door SOMO in opdracht van VBDO en Euroconsumers naar MVO en de financiële sector.
- 2 Ranglijst van banken in Nederland op basis van cliëntdeposito's (2003): Rabobank (28%), ING (24%), ABN Amro (19%), Fortis (7%), SNS REAAL (6%). http://www.fortis.nl/algemeen/marktposities_bedrijfsonderdelen.asp (december 2008).
- 3 Voor de volledige lijst van deelnemers aan de Global Compact, zie <http://www.unglobalcompact.org/ParticipantsAndStakeholders/index.html> Voor een meer kritische noot zie de website www.globalcompactcritics.org
- 4 Voor de volledige lijst van ondertekenaars van de Principles of Responsible Investment (PRI), zie www.unpri.org/signatories/
- 5 PRI Website, "Principles", <http://www.unpri.org/principles> (december 2008).
- 6 VBDO, Duurzaam Sparen en Beleggen in Nederland 1987-2007, juli 2008, http://www.vbdo.nl/files/download/95/Duurzaam_Sparen_en_Beleggen_in_Nederland_1987_-_20... (december 2008).
- 7 VBDO, Duurzaam Sparen en Beleggen in Nederland 1987-2007, juli 2008, http://www.vbdo.nl/files/download/95/Duurzaam_Sparen_en_Beleggen_in_Nederland_1987_-_20... (december 2008).
- 8 Voor een kritische beschouwing van duurzame beleggingsfondsen het rapport van Netwerk Vlaanderen, Beleggers op hete kolen, mei 2008, <http://www.netwerkvlaanderen.be/nl/files/documenten/publicaties/dossiers/klimaatdossier.pdf> (december 2008).
- 9 VBDO, Duurzaam Sparen en Beleggen in Nederland 1987-2007, juli 2008, http://www.vbdo.nl/files/download/95/Duurzaam_Sparen_en_Beleggen_in_Nederland_1987_-_20... (december 2008).
- 10 <http://www.vbdo.nl/nieuws/persberichten/305/>
- 11 Indien anders vermeld, gegevens op basis van de financiële jaarverslagen en de informatie verkregen op basis van de vragenlijsten.
- 12 In het laatste kwartaal van 2007 is ABN AMRO in handen gekomen van een consortium van drie banken. Verschillende bedrijfsonderdelen zijn in de loop van 2007 afgestoten en een aantal bedrijfsonderdelen is toentertijd aangemerkt als beëindigde bedrijfsactiviteit per 31/12/2007. Dit laatste geldt ook voor het voormalige ABN AMRO Asset Management, dat inmiddels volledig is opgegaan in Fortis Investments. Cijfers in deze mail op basis van: email-Vincent van Assem 13/01/09.
- 13 Het totaal beheerde vermogen van ASN bank komt hoger dan het balanstotaal omdat totaal beheerde vermogen bestaat uit het spaargeld + het beleggingsgeld (3,77+1,25=5,02). Het beleggingsgeld (dat wordt belegd voor risico van de klant) staat wel onder beheer bij de ASN Bank maar staat niet op het balanstotaal van de bank (email P. Sprengers 12 januari 2009).
- 14 Gegevens van BU asset management en niet van ABN AMRO Holding Annual Report ABN AMRO 2007, <http://files.shareholder.com/downloads/ABN/516950144x0x183491/3cc1e1a6-3247-4e01-ba33-1ffb9d41fe9/ar2007.en.pdf> (januari, 2009).
- 15 Triodos heeft geen geld voor eigen risico belegd.
- 16 ABN Asset Management heeft de UNPRI ondertekend.
- 17 Fortis Investments heeft de UNPRI ondertekend.
- 18 De onderdelen Robeco, SAM en Sarasin van de Rabobank Groep hebben PRI ondertekend.
- 19 SNS Asset Management heeft de UNPRI ondertekend.
- 20 Januari 2009 onderschrijft Triodos de UNPRI.
- 21 Zoals ook in de tekst aangegeven, zijn de Equator Principles uitsluitend van toepassing op projectfinanciering en niet op beleggingen.
- 22 Gegevens op basis van de MVO verslagen en de informatie verkregen uit de vragenlijsten.
- 23 Anders dan Triodos belegt ABN AMRO holding wel voor rekening van derden, alleen in 2007 niet binnen de BU Asset management. Daarom hebben de auteurs er voor gekozen om uitsluitingscriteria voor beleggingen voor risico van de bank wel op te nemen.
- 24 Gezien de huidige ontwikkelingen bij Fortis Bank Nederland, is het MVO beleid aan verandering onderhevig. Het weergegeven beleid is daarom een afspiegeling van het de huidige van het beleid van Fortis voorafgaand aan de integratie met ABN AMRO.
- 25 Aangezien Triodos geen beleggingen voor eigen risico heeft, is de tweede kolom bij item 2 niet op deze bank van toepassing.
- 26 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van dammen omdat dammen niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 12 januari 2009).
- 27 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van visserij omdat visserij niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 17 december 2008).
- 28 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van olie en gas omdat olie en gas niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 12 januari 2009).
- 29 ABN AMRO Bank NL heeft extra beleid t.a.v. tabak, gokken, dierproeven.
- 30 ING Groep heeft extra beleid t.a.v. gokken, dierproeven, pornografie, en bont.
- 31 Fortis Bank Nederland heeft extra beleid t.a.v. Shipping.
- 32 Rabobank heeft aanvullend beleid t.a.v. dierenwelzijn, genetische modificatie, bancaire sector en de seksindustrie.
- 33 SNS REAAL heeft extra beleid t.a.v. Corruptie.
- 34 ASN Bank heeft extra beleid t.a.v. kernenergie, bont, walvisvaart, exotische en/of beschermde diersoorten, dierproeven, ketenaansprakelijkheid, afvalverwerking, supranationale instellingen, staatsobligaties, duurzaam stembeleid.
- 35 Triodos Bank sluit de volgende sectoren uit: bont, gokken, milieugevaarlijke stoffen, pornografie, tabak, nucleaire energie, bio-industrie, dierproeven, genetische manipulatie en wapens. Naast deze negatieve criteria hanteert Triodos ook extra positieve criteria voor duurzame kredietverlening en duurzame investeringen.
- 36 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van dammen omdat dammen niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 12 januari 2009).
- 37 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van visserij omdat visserij niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 17 december 2008).
- 37 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van olie en gas omdat olie en gas niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 12 januari 2009).

- 39 Rabobank heeft aanvullend beleid t.a.v. dierenwelzijn, genetische modificatie, bancaire sector en de seksindustrie.
- 40 SNS REAAL heeft extra beleid t.a.v. corruptie.
- 41 ASN Bank heeft extra beleid t.a.v. kernenergie, bont, walvisvaart, exotische en/of beschermde diersoorten, dierproeven, ketenaansprakelijkheid, afvalverwerking, supranationale instellingen, staatsobligaties, duurzaam stembeleid.
- 42 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van dammen, omdat dammen niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komen. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 12 januari 2009).
- 43 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van visserij omdat visserij niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 17 december 2008).
- 44 De ASN Bank heeft geen MVO-beleid op het gebied van olie en gas omdat olie en gas niet door de duurzaamheidscriteria van de bank komt. ASN Bank investeert dus niet in deze sector (email P. Sprengers, 12 januari 2009).
- 45 Rabobank heeft aanvullend beleid t.a.v. dierenwelzijn, genetische modificatie, bancaire sector en de seksindustrie.
- 46 SNS REAAL heeft extra beleid t.a.v. corruptie.
- 47 ASN Bank heeft extra beleid t.a.v. kernenergie, bont, walvisvaart, exotische en/of beschermde diersoorten, dierproeven, ketenaansprakelijkheid, afvalverwerking, supranationale instellingen, staatsobligaties, duurzaam stembeleid.
- 48 Triodos Bank heeft extra beleid t.a.v. bont, gokken, 'environmentally hazardous substances', pornografie, tabak, nucleaire energie, 'factory farming', dierproeven, genetische manipulatie.
- 49 Zie CSR referentiekader MVO platform, http://mvoplatform.nl/publications-en/Publication_2758/
- 50 Voor meer informatie zie het SER-advies Duurzame globalisering: een wereld te winnen.
- 51 Belgische Banken Knijpen een Oogje Dicht voor Sudan, Pax Christi, 7 november 2007 <http://www.paxchristi.be/website/wordpress/?p=1249> (december 2008)
- 52 Zie een recent artikel in de Huffington Post, PetroChina, the UN and Blood Money – 7 januari 2009, http://www.huffingtonpost.com/susan-morgan/petrochina-the-un-and-blo_b_155794.html (januari 2009)
- 53 Bankgeheimen, NetwerkVlaanderen, November 2007, <http://www.bankgeheimen.be/dossier/bankgeheimen.pdf> (december 2008)
- 54 Zie de sociale jaarverslagen van ASN Bank, Triodos Bank en SNS REAAL.
- 55 Email P. Sprengers, 17 december 2008.

Colofon

Auteurs: Maaike Kokke & Roos van Os

Design: Annelies Vlasblom

Layout: Frans Schupp

Druk: PrimaveraQuint

ISBN: 978-90-71284-33-5

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen
Centre for Research on Multinational Corporations

Sarphatistraat 30
1018 GL Amsterdam
The Netherlands
T: +31 (0)20 639 12 91
F: +31 (0)20 639 13 21
info@somo.nl
www.somo.nl

Deze publicatie is tot stand gekomen met
financiële ondersteuning van het Nederlands
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Gedrukt op FSC gecertificeerd papier

